

KUNSTEN AT ANALYSERE EN AT-INFINITIV

Af Susanne Annikki Kristensen og Hans Götzsche (Aalborg Universitet)

1. Introduktion

I den deskriptive tradition er at-infinitiven ofte blevet beskrevet som et verbum i infinitiv + noget andet, hvis syntaktiske funktion er et verbal. Erik Hansen (1971) placerer fx at-infinitiven i sit infinitte verbalskema, hvilket dels indikerer, at Hansen anser at-infinitiven for et verbalt element og dels demonstrerer et andet traditionelt syn, nemlig at verber knytter led til sig, uanset om verberne har funktion som verbaler i en sætning eller ej. Det sproglige element *at* i at-infinitiven er desuden blevet kaldt mangt og meget gennem tiden, fx artikel, partikel og formativ, som det fx ses hos Robert Trask (1993:279). Fælles for fremstillingerne har dog været, at elementet *at* som oftest ikke er blevet defineret, men blot benævnt med en betegnelse, og dermed ved man faktisk ikke, hvilken funktion dette *at* har.

Grundlæggende finder vi det traditionelle syn på at-infinitiven problematisk. Dels finder vi det inadækvat, at elementet *at* ikke defineres, og dels mener vi, at det er kontraintuitivt at anse at-infinitiven som et verbalt element i sætninger som:

- (1) a) Peter ønskede at hjælpe
- b) Peter kom løbende for at hjælpe Yrsa

Der er ingen tvivl om, at *hjælpe* i de to konstruktioner udgøres af et verbum i infinitiv, men at slutte derfra og til at elementet også syntaktisk har funktion som et verbal, mener vi er fejlagtigt. Der er som bekendt forskel på form og funktion, og vi ser snarere at-infinitiven som en nominal størrelse, der i den første konstruktion udgør sætningens objekt og i den anden udgør kernen i adverbialfrasen *for at hjælpe Yrsa*.

Hos Paul Diderichsen kan vi hente støtte til synet på at-infinitivens funktion som et nominalt led, idet han påpeger:

- (2) ”Infinitiven betegner Verbets Betydningsindhold uden Hensyn til Tempus eller Modus i en saadan Form, at det kan indgaa som Substantial.”
(Diderichsen 1946:66-67)

Problemet er dog, at Diderichsen heller ikke definerer det sproglige element *at*.

2. Formal definition

Vi har et foreløbigt teoretisk forslag til, hvilken funktion elementet *at* har i *at*-infinitiven, men før vi præsenterer det, må vi først give et meget kort oprids af vores syn på fraser, som det kommer til udtryk i Kristensen 2004. En frase udgøres af en struktur af komponenter, der har frasefunktioner:

- (3) PHR-functions (categories): structure & components
“The ‘standard form’ of a phrase (PHR) is a structure of components (CPNs); the structural function of the components are phrasal functions establishing PHR-categories containing categorical units (CPNs); expressions functioning as categorical units are ‘stored’ in paradigms in the lexicon.”
(Kristensen 2004:122)

Ligesom en sætning består af en struktur af konstituent, består en frase af en struktur af komponenter, og én af frasens komponenter er frasens habitat eller kerne (med symbolet *h*), mens resten af komponenterne er indekser, der specificerer habitatet:

- (4) MPH-relations
g index [specification] (~*h*, ~*hj*, ~CST), obligatory MPH [μ] / MPH-paradigm [*m*]
j index [specification], facultative
hj indexical habitat [specification & notion]
h habitat [notion]
(Kristensen 2004:123)

De såkaldte *j*-specifikationer kan specificeres af andre *j*-specifikationer, og i så fald betegnes det specificerede indeks som et indeksikalsk habitat.¹ Det såkaldte *g*-indeks kan derimod ikke specificeres, og denne specifikationstype betegner obligatoriske komponenter i en frase.

Infinitiven udgør for os at se en *nom*-komponent (et substantivisk element), når det kombineres med *at*, og *at* er en ’determiner’ eller en bestemmer. En bestemmers funktion er enten at angive referentiel afgrænsbarhed eller at angive syntaktisk afgrænsbarhed:

- (5) *det* determiner: specification of referential in/determinacy or specification of syntactic determinacy

¹ Det specificerende indeks annoteres i givet fald vha. symbolet *hj* (indeksikalsk habitat), der danner en sub-frase sammen med den *j*-specificerende komponent.

Specifikation af den referentielle afgørbarhed sker ved bestemmere som *den* eller *det* eller ubestemmere som *en* eller *et*, mens den syntaktiske afgørbarhed altså sker ved komponenten *at*. Specifikationen af den syntaktiske afgørbarhed indikerer hvilken af to funktioner et syntaktisk element har i en specifik kontekst. I dansk har et verbum i infinitiv mulighed for at optræde uden et *at*, men i så fald indgår infinitiven i en verbalfrase:

- (6) Peter vil løbe til bageren
s v----- a-----
aux vrb prp nom
j h g h

Hvis infinitiven derimod optræder sammen med en bestemmer, indikerer bestemmeren, at infinitiven ikke optræder som en del af en verbalfrase, men at infinitiven derimod har funktion som et substantivisk element – der er med andre ord sket en derivation, idet infinitiven nu optræder som et verbalsubstantiv:

- (1) a) Peter ønskede at hjælpe
s v o-----
det nom
g h
- b) Peter kom løbende for at hjælpe Yrsa
s v a-----
prp det nom nom
g g h j

3. At-infinitivens brug

Søgeresultater fra Korpus 2000 viser at at-infinitiven som oftest udgør henholdsvis bestemmer-specifikation og nom-habitat i en nominalfrase eller en adverbialfrase med et substantiv som habitat (kerne), fx:

- (7) Byens autoriteter har besluttet at arrangere en stor
s----- v----- o-----*
det nom aux vrb det nom det adj
g h j h g h g j
- maleriudstilling for amatører for om muligt at finde
----- a-----
nom prp nom prp prp nom det nom
hj g h g g hj g h

et eller flere talenter.

*-----

adq c adq nom
j j hj

(eksemplet stammer fra KORPUS 2000; analyserne er egne)

Som det ses i ovenstående, indgår den første at-infinitiv som henholdsvis specifikation og habitat i en objektfrase og i det andet som specifikation og habitat i en adverbialfrase.

At-infinitiven kan ligeledes optræde som indeksikalsk habitat og dermed som sub-frase i en nominal- eller en adverbialfrase:

(8) Der er intern uenighed mellem regeringspartierne om holdningen
fs v s----- a-----*
adj nom prp nom prp nom
j h g h g h

til at bruge danske bistandskroner i Kina.

*-----

prp det nom adj nom prp nom
g g hj j hj g hj

(eksemplet stammer fra KORPUS 2000)

Når at-infinitiven optræder som sub-frase, er sub-frasen altid placeret umiddelbart efter frasens habitat, hvorved den specificerer frasens habitat direkte.

De at-infinitiviske frasehabitater adskiller sig fra andre substantiviske habitater som fx *hund* i *den lille glade hund med de store poter*, hvor frasens habitat specificeres af både foranstillede komponenter, dvs. bestemmere og et i princippet uendeligt antal adjektiviske komponenter, og desuden specificeres habitatet af efterstillede komponenter i form af en sub-frase:

(9) Den meget glade, lille hund med de store poter fik et kødben
s----- v o-----
det adq adj adj nom prp det adj nom det nom
g j hj j h g g j hj g h

I modsætning hertil bliver de at-infinitiviske habitater som hovedregel specificeret af efterstillede komponenter:

(10) Peter ønsker at køre varerne hjem
s v o-----
det nom nom adv
g h j j
artl verb nomn advb

(11) Peter ønsker at han kører varerne hjem
 s v o-----
 uc s v o a

At-infinitiven specificeres altså hovedsageligt af efterstillede komponenter, men søgninger i KORPUS 2000 viser, at at-infinitiven kan specificeres af fire typer af foranstillede komponenter. Dels naturligvis af bestemmeren, der er en obligatorisk komponent. Dels af en præposition (prp-komponent), der som en anden obligatorisk komponent er syntaktisk betegnende for enten adverbialfrasen eller en sub-frase til foran- eller efterstillet beskrivelse af enten en adverbialfrase eller en nominalfrase. Dels af adverbier. I (12) ses et eksempel på en foranstillet sub-frase:

(12)	Det	vil	være	på	kant	med	grundloven	at	sætte	dommere	og	
	o-----*											
	fs	v-----	sp-----					s-----*				
		aux	vrh	prp	nom	prp	nom	det	nom	nom		c
		j	h	g	h	g	hj	g	h	j		
	nævninger		sammen	for	i	fællesskab	at	afgøre,	om	de		

	nom		nva	prp	prp	nom	det	nom	uc	s--*		
	j		j	g	g	hj	g	hj		det		
										g		
	tiltalte	i	retten	er	skyldige	eller		ej,	mener	juristerne		
	*-----								v	s		
	*-----											
	*-----			v	sp	c		sp				
	nom	prp	nom									
	h	g	hj									

Sub-frasen *at afgøre* specificeres i eksemplet af både en foranstillet sub-frase (*i fællesskab*) og af en præposition *for*, som sammen med *at*-infinitiven danner en sub-frase til specifikation af *at*-infinitiven *at sætte*, der fungerer som subjektfrasens habitat. Den mest interessante af *at*-infinitiverne i eksemplet er imidlertid *at sætte*, idet habitatet specificeres af adverbiet *sammen*. I Ph.d.-afhandlingen *Syntagmatiske Strukturer* (Kristensen 2004) advokeres der for, at der i nominalfraser ikke kan forekomme adverbier, idet adverbier anses for at fungere som enten adverbialer eller som specifikationer af verbalhabitater i verbalfraser (Kristensen 2004:119ff.). Det viser sig dog, at der i nominalfraser med *at*-infinitiver kan optræde adverbier; i ovennævnte eksempel optræder *sammen*, der annoteres som en nva-komponent, dvs. som en *noun verbal adverb*, der er et modifikationsadverbium. Et modifikationsadverbiums funktion i en verbalfrase er at ændre det verbale habitats semantik; i (12) er der ikke tale om at 'sætte' (dvs. 'placere') dommere og nævninge men derimod at *sætte dem sammen* dvs. at 'kombinere' disse. I nominalfrasen er nva-komponentens funktion på samme måde at ændre et verbs semantik, og denne forandring tænkes at foregå inden derivationen finder sted ved infinitivens kombination med bestemmeren. Således specificerer nva-komponenten nom-habitatet.

Således kan der forekomme i hvert fald adverbielle nva-komponenter i de nominale fraser, hvis nom-habitatet udgøres af et verbum i infinitiv kombineret med bestemmeren *at*, hvilket udtrykkes gennem følgende forekomstbegrænsning:

- (13) nom °^ det °> nva
 h°\hj g
 verb artl
 infv

Begrænsningen på forekomstreglen skal læses som at en nva-komponent forekommer hvis og kun hvis nom-habitatet eller det indeksikalske nom-habitat udgøres af et verbum i infinitiv kombineret med en bestemmer. Derefter kan den nominale adverbielle specifikation defineres:

- (14) nva (noun verbal adverb: specification by modification)

4. Passive konstruktioner

Søgningerne i KORPUS 2000 gav desuden en række passivkonstruktioner, som er besværlige at beskrive, når et af de nominale led er en at-infinitiv. Normalt siges det, at den passive konstruktions subjekt er objekt i den aktive sætning, mens den passive sætnings objekt er dativobjekt eller indirekte objekt i den aktive sætning:

- (15) Peter giver hende gaven
 s v do o
- Gaven gives hende (af Peter)
 s v o

Det forholder sig lidt anderledes, når der i den passive sætning indgår en at-infinitiv, idet den passive sætnings at-infinitiv ved en mulig aktivvending altid vil indgå som verballed i en nominal ledsætning. I (16) – (18) gives et par eksempler på at-infinitiver i passivsætninger samt deres aktive varianter:

- (16) EU-Unionen EU vil slå ned på sort arbejde, som i alt 28
 s----- v----- a-----*
 aux vrb vra prp adj nom oc s-----*
 j h j g j h prp nom adq
 g hj j
- millioner mennesker i de 15 medlemslande skønnes at udføre.
 *-----
 *----- v o-----
 adq nom prp det adq nom det nom
 hj h g g j hj g h

Aktiv: [...] sort arbejde, som EU skønner, at i alt 28 millioner mennesker i de 15 medlemslande udfører

- (17)

Sagen	er	kompliceret,	fordi den	rummer	mange	parter	-
s	v	sp	a-----*				
			uc	s	v	o-----	
						adq	nom
						j	h

både bank, regering	og	en	særlig	bankfond	-	der	kan	tænkes

c	o	o	c	o-----		sc	v-----	
			det	adj	nom		aux	vrb
			g	j	h		j	h

at	have	krav	mod	hinanden.
*-----				
o-----				
det	nom	nom	prp	prn
g	h	j	g	hj

Aktiv: sagen rummer mange parter, om hvilke man kan tænke, at de har krav mod hinanden

- (18)

Mærket	er	netop godkendt	i	Forskningsministeriet	og	ventes	at
s	v*	a	*-----	a-----	c	v	o*
	aux	vr	prp	nom			
	j	h	g	h			

kunne	ses	i	markedet	inden	udgangen	af	april.
*-----		a-----		a-----			
aux	vr	prp	nom	prp	nom	prp	nom
j	h	g	h	g	h	g	h

Aktiv: Vi venter, at markedet kan ses i markedet inden udgangen af april

Hvis man undersøger at-infinitivens forekomst i passivsætninger, viser det sig, at de kun kan forekomme i sætninger, hvor verbalet indgår i klassen af perceptionsverber eller verber med et kognitivt indhold fx *se*, *tænke*, *vide*, *forvente* osv. Perceptionsverbernes objekter i aktive sætninger udgøres altid af ledsætninger – dvs. objekterne har altid et propositionelt indhold, og det er netop blandt objektledsætningens led, at man skal finde grundlaget for at-infinitivens optræden i passivsætninger; det synes nemlig at være sådan, at den aktive objektledsætnings finitte verbal nominaliseres i passivsætningerne.

Den aktive objektledsætning i (16) består af subjekt, verbal og objekt, og denne ledstruktur kopieres så at sige i den passive konstruktion, dog således at subjektet forbliver

subjektet, mens den passive sætnings objekt består af at-infinitiven samt objektledsætningens objekt. I (17) består den aktive objektledsætning af subjekt, verbal, objekt og adverbial, og når denne sætning passivvendes, kommer passivsætningens objekt til at bestå af at-infinitiven og objektledsætningens objekt. I (18) består den aktive objektledsætning af subjekt, verbal og et antal adverbialer, og også her bevares strukturen i den passive sætning. I (16) - (18) kopieres strukturen mellem aktiv- og passiv-sætningen altså, hvilket er utraditionelt i forhold til traditionelle passivvendinger. Det viser sig dog, at denne passivvending er ganske traditionel, når det drejer sig om at-infinitiver i sætninger med perceptionsverber:

- (19) a) Jeg tænker at Peter bruger computeren => Peter tænkes at bruge computeren
 s v o-----
 uc s v o
- b) Jeg ved at Peter bruger computeren => Peter vides at bruge computeren
 s v o-----
 uc s v o
- c) Jeg forventer at Peter bruger computeren => Peter forventes at bruge computeren
 s v o-----
 uc s v o

Hvis den aktive objektledsætningens objekt skulle gøres til subjekt i en passiv sætning, ville at-infinitiven forsvinde. I (19a) ville den passive ordlyd fx være: *Computeren tænkes brugt af Peter*. Så hvis at-infinitiven optræder i en passiv sætning, vil den passive sætnings struktur være næsten identisk med den aktive sætnings struktur.

De utraditionelle passivvendinger kunne give anledning til at foreslå, at passivformerne i verberne *skønnes*, *tænkes*, *forventes* m.fl. slet ikke er passivformer på traditionel vis, men snarere har funktion som deponente verber – dvs. passive verber med en aktiv betydning, eller snarere passive verber, der medfører samme syntaktiske struktur som i aktive sætninger. Der er således både en transitiv og en deponent form af perceptionsverberne, idet det er muligt at lave en distinktion mellem fx *forvente* og *forventes*, men denne distinktion ses også mellem andre verber, således også mellem *syner* og *synes*. Hvis dette holder stik, får det den konsekvens, at perceptionsverberne slet ikke kan optræde som passive verber men kun som deponente verber.

5. Sammenfatning

Vi har i det foregående beskrevet at-infinitiven som et nominalled. Dette har medført, at vi har måttet definere en ny frasekategori, således at de adverbielle nva-komponenter i nomi-

nalfraser med infinitiver som habitat kan beskrives. Vi har desuden opdaget, at at-infinitiverne kun optræder i passive sætninger, hvor verberne udgøres af perceptionsverber eller verber med et kognitivt indhold, hvis objekt altid har et propositionelt indhold. Dertil kommer, at passive sætninger med at-infinitiver har samme ledstruktur som de modsvarende aktive sætninger, hvorved de adskiller sig fra traditionelle aktiv-passivvendinger. Denne utraditionelle struktur, der viser sig at være ganske traditionel for passive sætninger med at-infinitiver, kan give anledning til at betragte perceptionsverberne som deponente verber snarere end egentlige passive verber.

Litteratur

- Hansen, Erik (1971) Sætningsskema og Verbalskemaer. *Glæden ved Grammatik. Udvalgte artikler og afhandlinger*, red. Henrik Galberg Jacobsen og Henrik Jørgensen, København: Hans Reitzels Forlag.
- Kristensen, Susanne Annikki (2004) *Syntagmatiske Strukturer. Frasestrukturelle beskrivelser af adverbelle udtryk i dansk og finsk*. Ph.d.-afhandling indleveret og forsvaret ved Aalborg Universitet.
- Trask, R. Larry (1993) *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. London: Routledge.
- Dansk Etymologisk Ordbog*. Gyldendals Boghandel. København: Nordisk Forlag A/S, 4. udgave, 4. oplag.
- Diderichsen, Paul (1971 (1946)) *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendals Forlag, 3. udgave, 5. oplag.